

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพและสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเป็นไปในรูปแบบของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีปฏิสัมพันธ์กัน สิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพและความอยู่รอดของมนุษย์ ในเรื่องของปลาอาจเข้าใจได้ง่ายกว่า น้ำเป็นสิ่งแวดล้อมของปลา ความสัมพันธ์ระหว่างน้ำกับปลากระทบความอยู่รอดของปลา ถ้าน้ำแห้งไปหรือมีสารพิษตกกลงไปในน้ำย่อมกระทบกระเทือนต่อสุขภาพและความอยู่รอดของปลาอย่างรุนแรง เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าสุขภาพของมนุษย์กับสุขภาพของสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (Boyden 1990) สุขภาพของคนไม่ได้เป็นเรื่องโดดๆแยกจากเรื่องสิ่งแวดล้อม ถ้าน้ำที่ปลาอาศัยอยู่มีสภาพไม่ดีหรือสุขภาพไม่ดี ปลาย่อมมีสุขภาพไม่ดีฉันใด สุขภาพของคนกับสุขภาพของสิ่งแวดล้อมก็ฉันนั้น จะต้องพิจารณาเชื่อมโยงกัน ดังที่มีคนพูดว่า Healthy People in Healthy Environment

สิ่งแวดล้อมจึงเป็นระบบค่าจุนชีวิตที่มีความสำคัญต่อสุขภาพและความอยู่รอดของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมของมนุษย์มี 3 ประเภท คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง ดิน แร่ธาตุ น้ำ อากาศ บรรยากาศ ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมทางชีววิทยา หมายถึง จุลชีพ ต้นไม้ น้อยใหญ่ และสัตว์ต่างๆ สิ่งแวดล้อมทางสังคม หมายถึง ประชากร วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา เทคโนโลยี ฯลฯ (ประเวศ วะสี, 2538 : 7-9)

หนังสือชื่อ The End of Nature โดย Bill McKibben (1989) มีเนื้อหาแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติที่ป่วยหนักและตายแล้วทั่วโลก โดยเห็นได้จากป่าไม้ถูกทำลายไปอย่างมโหฬาร มีความเป็นทะเลทรายมากขึ้น หน้าดินกัดกร่อน ต้นน้ำลำธารเหือดแห้ง พันธุ์พืช สัตว์ ซึ่งมีวิวัฒนาการสะสมมาหลายพันล้านปีถูกทำลายย่อยยับอย่างรวดเร็ว ยาฆ่าแมลงปนเปื้อนผักและไหลลงสู่น้ำลำธาร ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ทำให้เกิดฝนกรด น้ำมันรั่วลงมหาสมุทร การทำเหมืองแร่ทำให้สารพิษซึมลงสู่ชั้นน้ำใต้ดิน ทำให้คนบริโภคน้ำที่เป็นพิษ โรงงานอุตสาหกรรมและบ้านเรือนปล่อยน้ำเสียทำให้แม่น้ำลำคลองเน่าเหม็น มีขยะอุตสาหกรรม มีการระเบิดของโรงงานนิวเคลียร์และโรงงานเคมีของแก๊ส มีการใช้เชื้อเพลิงกันมากทำให้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นและกักความร้อนทำให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก คือ ทำให้โลกร้อนขึ้นเรื่อยๆ จะเกิดความแห้งแล้งมากขึ้น น้ำแข็งที่ขั้วโลกจะละลายทำให้ระดับน้ำใน

มหาสมุทรสูงขึ้นท่วมบ้านเรือนและพื้นที่เกษตรที่อยู่ในที่ราบต่ำ และน้ำทะเลจะหนุนสูงขึ้นในแม่น้ำทุกสายทั่วโลกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสมดุลของระบบนิเวศน์ซึ่งกระทบความเป็นอยู่ของมนุษย์ มีการใช้สาร CFC (chlorofluoro carbon) ในอุตสาหกรรมทำความเย็นซึ่งลอยไปสะสมในชั้นบรรยากาศกักต้อนชั้นโอโซนซึ่งกันแสงอุลตราไวโอเล็ตจากดวงอาทิตย์ อันจะทำให้แสงอุลตราไวโอเล็ตส่องลงมาสู่ผิวโลกมากขึ้นจะทำให้เกิดความแห้งแล้งและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

สำหรับประเทศไทยแล้วในทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ประสบกับโศกนาฏกรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงหลายต่อหลายครั้งและมีความถี่สูงขึ้นทุกที เช่น

- เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2531 ฝนตกหนักที่ภาคใต้ส่งผลให้เกิดภูเขาถล่มที่หมู่บ้าน คีรีวงศ์ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช กระแสน้ำที่ไหลบ่าลงมาพัดพาเอาท่อนซุงขนาดใหญ่มาทำลายบ้านเรือนราษฎรที่ปลูกอยู่ตามเชิงเขาพังพินาศก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก

- ปี พ.ศ.2534 เกิดไฟป่าจากน้ำมือมนุษย์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี พ.ศ.2533 ทำให้สูญเสียป่ากันชนไปถึงร้อยละ 30 เป็นระยะทางกว่า 200 กิโลเมตร รวมเป็นพื้นที่ถึง 600,000 ไร่ และไฟป่าก็เกิดขึ้นอีกครั้งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง เมื่อต้นปี พ.ศ.2537 เป็นเนื้อที่ 3,000 ไร่ ถึงแม้ว่าในกรณีของห้วยขาแข้ง ป่า ดูเหมือนจะฟื้นคืนมาได้หลังฤดูฝนถัดมา แต่ความสูญเสียที่แท้จริงมิได้มีเพียงต้นไม้และสัตว์ป่าเท่านั้น ยังมีความสูญเสียทางชีวภาพ แหล่งน้ำใต้ดิน และเกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในปริมาณมหาศาลสะสมกันในบรรยากาศชั้นบน

- ปี พ.ศ.2534 เกิดเพลิงไหม้สารเคมีที่คลังสินค้าท่าเรือคลองเตย กรุงเทพฯ มีผลให้ประชาชนกว่า 2,000 คน ต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลในทันที และผู้ได้รับผลกระทบจากการระเบิดของสารเคมีนี้ ในระยะยาวอาจมีโอกาสเป็นมะเร็งได้

- วันที่ 16 มีนาคม 2535 กากน้ำตาลจำนวนมากไหลลงสู่แม่น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ทำให้น้ำเน่าเสียเป็นระยะทางถึง 338 กิโลเมตร สูญเสียปลาและสัตว์น้ำเป็นจำนวนมาก นับเป็นปริมาณกว่า 400 ตัน

- เดือนตุลาคม พ.ศ.2535 มลพิษ อันได้แก่ ฝุ่นละอองและก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์จากโรงงานไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ได้ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านสบปาด และพนักงานของโรงงานไฟฟ้ากว่า 1,000 คนมีอาการป่วยอย่างเฉียบพลัน และกว่า 30 คนต้องเข้ารับ

การรักษาเป็นผู้ป่วยใน นอกจากนี้ฝุ่นและก๊าซพิษจะมีผลระยะยาวต่อสุขภาพ เนื่องจากทำให้ประสิทธิภาพของปอดลดลง โอกาสการติดเชื้อและเกิดมะเร็งมีได้มากขึ้น

- ปี พ.ศ.2536 การระบายน้ำทิ้งของโรงงานเยื่อกระดาษฟินิกซ์พัลพ์ แอนด์ เพเปอร์ จำกัด ได้ไหลเข้าสู่แม่น้ำพองอีกครั้ง เกิดความสูญเสียอย่างมากอีกเช่นเคย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย 2536 อ้างถึงใน สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,2542:4)

ที่กล่าวมาคือสภาพโดยย่อของความป่วยหรือพยาธิสภาพของสิ่งแวดล้อม สุขภาพสิ่งแวดล้อมมีผลต่อสุขภาพของมนุษย์ จึงเห็นได้ว่าเมื่อสิ่งแวดล้อมป่วยย่อมมีความกระทบกระเทือนต่อสุขภาพของมนุษย์ทั้งทางกาย ทางจิตและทางสังคม เมื่อสิ่งแวดล้อมวิกฤตสุขภาพย่อมวิกฤตด้วย เพราะสุขภาพของคนกับสุขภาพของสิ่งแวดล้อมมีปฏิสัมพันธ์กัน เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นระบบที่สนับสนุนชีวิต (ประเวศ วะสี,อ้างแล้ว : 10-21) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าเมื่อมนุษย์เร่งรัดการใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างความเร็วทางวัตถุโดยละเลยต่อการจัดการที่เหมาะสมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความหายนะเกิดขึ้นทั้งจากผลของภัยธรรมชาติและภัยอันเกิดจากน้ำมือมนุษย์ เมื่อเมืองและอุตสาหกรรมขยายตัวขึ้น ความหายนะจากฝีมือมนุษย์ก็มีผลกระทบรุนแรงขึ้นเป็นเงาตามตัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากการจัดการที่ไม่ถูกต้อง ความละเลยรวมทั้งความไม่สำนึกในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มนุษย์จึงเป็นทั้งผู้มีส่วนร่วมสร้าง ผู้รักษาและผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม และมนุษย์ก็ยังคงเป็นผู้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,2542:3-5) สภาพการณ์เช่นนี้เป็นตัวอย่างที่เรียกว่า “ผลกระทบภายนอกย้อนกลับ” (reciprocal externalities) ซึ่งทุกคนมีส่วนร่วมเป็นทั้งผู้ก่อปัญหาและเป็นเหยื่อในเวลาเดียวกัน (วิวัฒนา สุวรรณแสง จันเจริญ,2536:193) ที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มนุษย์นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมแล้ว การกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาวะหรือสภาพของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอีกด้วย และในทำนองเดียวกันสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นก็จะมีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของมนุษย์เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัย ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม (สมัคร เวชจันทร์ฉาย,2539:71)

จากรายงานในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 8 แสดงให้เห็นสถานการณ์ของการเจ็บป่วยที่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาสาธารณสุขของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงจากโรคติดเชื้อมาเป็นโรคไร้เชื้อโรคจากสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ โรคจากมลพิษและสิ่งแวดล้อม และมีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้นและเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอันจะเป็นสาเหตุการเจ็บป่วยและการตายที่สำคัญของผู้ป่วย (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสาธารณสุข,2540 : 80-103)

การปรับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นวิถีทางอันสำคัญยิ่งต่อสุขภาพของมนุษย์ในปัจจุบัน สิ่งที่ต้องทำเป็นเบื้องต้น คือ การควบคุมหรือลดทอน ตลอดจนยับยั้งกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียแก่สิ่งแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการผลิตทั้งในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม มนุษย์จำต้องหันมาเน้นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมแทนที่จะมุ่งหน้าปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตน ธรรมชาติไม่ควรมีฐานะเป็นเพียงแค่แหล่งทรัพยากรที่มนุษย์สามารถตัดทอนมาสนองปรารถนาของตน หรือมีฐานะเป็นเพียงแค่แหล่งรองรับของเสียที่เหลือจากการกินทิ้งกินขว้างของมนุษย์

เมื่อสุขภาพของผู้คนขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม การปรับสิ่งแวดล้อม(ที่มนุษย์สร้างขึ้น)ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ธรรมชาติก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อความปกติสุขของผู้คนเช่นเดียวกัน ความสำเร็จของนักปฏิรูปล้างแค้นและสังคมนิยมยุโรปเมื่อศตวรรษที่แล้ว แมกซ์ ฟอน เปตเตน โคเฟอร์ เป็นคนสำคัญในการรณรงค์ให้มีการปฏิรูปในเมืองมิวนิคเพื่อปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในเมือง เขาเรียกร้องให้รัฐบาลทำความสะอาดถนนหนทางและบ้านเรือน สร้างทางระบายน้ำเสีย เก็บขยะเป็นที่เป็นทาง และปลูกต้นไม้ดอกไม้เพื่อคุณค่าทางจิตใจ ผลคืออัตราการตายด้วยไทฟอยด์ลดจาก 72 เป็น 14 ต่อล้าน โดยใช้เวลาเพียง 18 ปี (1881-1998) ก่อนที่จะมีการค้นพบเชื้อไทฟอยด์ ควรที่จะคำนึงด้วยว่า เปตเตน โคเฟอร์ มิใช่แพทย์ทั้งยังไม่เชื่อทฤษฎีที่ว่าโรคเกิดจากเชื้อด้วยซ้ำ (Dubois 1965 : 352-353 อ้างถึงใน พระไพศาล วิสาโล, 2538 : 45) มิใช่เรื่องเฉพาะกรณีเฉพาะยุคสมัย มาถึงวันนี้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน โรคสมัยใหม่เป็นอันมากยากที่จะแก้ไขได้อย่างจริงจังจนกว่าจะมีการปรับปรุงและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อสุขภาพของผู้คน วิธีการต่างๆ อาทิ การจัดการกับมลภาวะในอากาศ น้ำ และดิน การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ให้สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ภายนอกและภายในมนุษย์ การสงวนรักษาธรรมชาติแวดล้อมที่ยังไม่ถูกทำลายไป รวมทั้งการเปลี่ยนมาสู่การผลิตที่ร่วมมือกับธรรมชาติแทนที่จะแทรกแซงธรรมชาติอยู่ร่ำไป เหล่านี้จะช่วยลดอัตราความเจ็บป่วยที่กำลังพุ่งสูงขึ้นในปัจจุบันได้มากที่สุดทีเดียว แนวทางสำคัญที่สุดในการป้องกันโรคมิใช่การกำจัดสิ่งก่อโรคให้หมดไปอย่างสิ้นเชิง (ซึ่งเป็นไปไม่ได้ยาก) แต่อยู่ที่การพยายามเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถดำรงรักษาสุขภาพกับสิ่งก่อโรคไว้ได้ ตรงนี้เองที่สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตมีบทบาทสำคัญต่อสุขภาพ เพราะสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลและการดำรงชีวิตที่มีสุขภาพกับสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้ภูมิคุ้มกันในร่างกายเข้มแข็งและทำให้อวัยวะสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งก่อโรค(ไม่จำเพาะเชื้อโรค)ในลักษณะที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาด เป็นหลักประกันในการป้องกันโรคได้ดียิ่งกว่าการแทรกแซงของ

เทคโนโลยีเสียอีก แต่วิธีการเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของผู้คนทั้งสังคม (พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว : 44,65)

จากรายงานเรื่อง “A New Perspective on Health of Canadians” ของ Marce Lalonde ได้เน้นไว้ว่าสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบหนึ่งจากองค์ประกอบหลายอย่างที่สำคัญ เช่น วิธีการดำรงชีวิต บริการสุขภาพในการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความแตกต่างการไม่มีโรคหรือไม่ทุพพลภาพ และไม่ใช่ว่าเป็นผลจากการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขเท่านั้น ในการจัดการประชุมระดับนานาชาติขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization หรือ WHO) เรื่องการส่งเสริมสุขภาพ ครั้งที่ 2 ที่เมือง Adelaine ประเทศออสเตรเลีย แสดงให้เห็นว่าประเด็นสำคัญที่ควรกำหนดไว้ในนโยบายสาธารณสุข ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับสตรี เรื่องอาหารและโภชนาการ เรื่องบุหรี่และแอลกอฮอล์ และเรื่องเกี่ยวกับการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การประชุมครั้งที่ 3 ที่จัดขึ้นที่เมือง Sundsvall ประเทศสวีเดน ผลการประชุมมีสาระสำคัญเน้นเกี่ยวกับเรื่องการสร้างปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (Supportive Environment for Health) ซึ่งหมายความรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยการกำหนดกลยุทธ์ที่สำคัญ เช่น การรณรงค์ การเพิ่มพลังชุมชนและประชาชนให้มีความสามารถดูแลและควบคุมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาสุขภาพ ตลอดจนการไกล่เกลี่ยระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน

Green และ Kreuter นักวิชาการทางด้านสาธารณสุขให้ความหมายไว้ว่า “การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง ผลรวมของการสนับสนุนทางการศึกษาและการสนับสนุนด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติและเงื่อนไขของการดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดภาวะที่สมบูรณ์” การกระทำ/การปฏิบัตินั้นอาจจะเป็นของบุคคล ชุมชน ผู้กำหนดนโยบาย นายจ้าง ครู หรือกลุ่มบุคคลอื่นๆ ซึ่งกระทำ/ปฏิบัติเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อสุขภาพของบุคคล ชุมชนและสังคมส่วนรวม

สำหรับประเทศไทยในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นแผนงานที่กำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน วัตถุประสงค์หนึ่งในจำนวนหลายข้อที่ถูกกำหนดไว้ คือ “เพื่อให้ประชาชนดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ปลอดภัยต่อวิธีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ” (นิยม ศิริวัฒน์ ,2541) โดยเน้นการพัฒนาพฤติกรรมอนามัยเพื่อการควบคุมป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพ อันได้แก่ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและเอื้อต่อการมีสุขภาพดี โดยเฉพาะเรื่องการแก้ปัญหามลภาวะ ซึ่งหนึ่งในกิจกรรมหลักของการส่งเสริมสุขภาพ คือ การส่งเสริมให้สื่อมวลชนมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีอย่าง

ถูกต้อง นอกจากนี้ยังมีแผนงานรองส่งเสริมอนามัยสิ่งแวดล้อม คือ การส่งเสริมให้เกิดการสร้าง กระแสข่าวสารให้เกิดการผลักดันความคิดในการดูแลแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในชีวิตและความเป็นอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี เพราะการสื่อสารและสื่อต่างๆ เป็นปัจจัย เชื้ออำนาจหรือปัจจัยเสริมและสนับสนุนทางสังคม (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผน พัฒนาการสาธารณสุข, 2540:51-299)

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมมนุษย์ทุกวันนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากใครหรือการกระทำใน รูปแบบใดมากกว่ากัน แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากทุกกลุ่มคนและทุกรูปแบบการกระทำ ขณะเดียวกัน ผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ภารกิจ สำหรับการป้องกันและจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงถือเป็นภาระของทุกคนร่วมกัน โดยจำเป็นต้องมีกรอบนโยบายการดำเนินงานและความร่วมมือร่วมใจกันของกลุ่มชนทุกระดับชั้น รัฐจึงมี นโยบายในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมด้วยการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพิ่มบทบาท ของประชาชนในการเรียนรู้การพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการ พิจารณากันว่าน่าจะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดีที่สุด (นาฏยา เสวกแก้ว, 2541:9) ขั้นตอนที่สำคัญของความร่วมมือร่วมใจดังกล่าวมีจุดเริ่มจากการรับรู้ และการตระหนักในความรุนแรงของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และรู้ว่าตนเอง คือ ผู้ได้รับผลกระทบ จากปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้นอกจากการรับรู้และความตระหนักดังกล่าวจะ เกิดขึ้นได้ด้วยการเผชิญกับปัญหาด้วยตนเองแล้ว ยังจะต้องเกิดขึ้นจากการได้รับความรู้และข่าว สารเพื่อสร้างความเข้าใจด้วย (วลักษณ์กมล เขียมวิวัฒน์กิจ, 2542:182-183) ซึ่งสถาบันสื่อ มวลชนในฐานะสถาบันย่อยสถาบันหนึ่งในสังคมควรมีบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ ประชาชนและสร้างจิตสำนึกร่วมแห่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการสร้าง เนื้อหาสาระแล้วสื่อสารไปยังมวลชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม (Environmental Studies) อย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ประชาชนสามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ไข ปัญหาเป็นทั้งในการเก็บ รักษา ปกป้อง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ อย่างถูกต้อง (นาฏยา เสวกแก้ว, อ้างแล้ว :10)

โสภณ สุภาพงษ์ (มูลนิธิโลกสีเขียว, 2535:232-233) ได้กล่าวถึง สื่อกับสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สื่อเป็นสิ่งที่ผ่านข้อมูล ความคิด ความรู้สึกไปยังผู้รับสาร สื่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ 2 สถานะ ได้แก่

1. สื่อในฐานะที่เป็นสิ่งทรงพลังและรวดเร็วในยุคปัจจุบันที่เป็นปัจจัยสร้าง สิ่งแวดล้อมใหม่ทั้งทางวัตถุติบ ค่านิยม และวัฒนธรรม

สื่อเป็นตัวกลางที่สร้างอำนาจใจกับประชาชนจำนวนมากพร้อมกันได้ ในขณะที่เดียวกัน ธุรกิจในสาขาอื่นๆจำเป็นต้องอาศัยธุรกิจสื่อในการโฆษณาขายสินค้าด้วยการกระตุ้นความต้องการแบบต่างๆกัน ขณะเดียวกันธุรกิจสื่อก็ได้สร้างให้ประชาชนผู้รับสารสนใจมาก ๆ เพื่อจูงใจให้มีสินค้ามาลงโฆษณา เนื้อหาในสื่อที่ธุรกิจสื่อเป็นผู้สร้างและเนื้อหาในโฆษณาของธุรกิจขายสินค้า ทั้งสองเนื้อหานี้กำลังสร้างสิ่งแวดล้อมทางค่านิยมและวัฒนธรรมใหม่ๆขึ้น เป็นการยากและออกจะไม่เป็นความจริงหากเราจะบอกว่าเลิกโฆษณา เลิกมอมเมาประชาชน สิ่งที่เราสามารถทำได้ คือ จูงใจให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้หันมาปรับปรุงเนื้อหาสาระให้เป็นประโยชน์ขึ้นหรือร่วมกับธุรกิจดังกล่าว โดยอาศัยกำลังทรัพยากรที่ธุรกิจมีในการสื่อสิ่งที่เป็นประโยชน์และสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ดี

2. สื่อในฐานะที่เป็นเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพในการให้ความจริง ให้ข้อมูล ให้การมีส่วนร่วมของผู้คน อันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการจูงใจและแก้ไขปัญหาย่างถูกต้อง

การใช้สื่อเพื่อสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันเป็นการสื่อเพื่อให้เกิดการตระหนักและรักธรรมชาติมีจำนวนมากขึ้น แต่การสื่อถึงต้นเหตุและการกระทำแก้ไขยังมีไม่มากนัก การสื่อถึงต้นเหตุจะเป็นการแก้ไขปัญหาล้อมที่มนุษย์โดยตรง ถ้ามนุษย์ยังคงมีวิถีชีวิต มีสิ่งแวดล้อมเช่นนั้น สิ่งแวดล้อมก็ยังคงเสียตลอดไป การสื่อให้เกิดการตระหนักและจูงใจให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเองและสังคมจะมีผลต่อการแก้ปัญหาล้อมอย่างมาก และเป็นการแก้ปัญหาล้อมแต่ต้นทาง

การใช้สื่อในการแก้ไขปัญหาล้อมในระดับปฏิบัติการสามารถดำเนินการได้ ดังนี้ (โสภณ สุภาพงษ์, 2535)

- การใช้สื่อร่วมกับกลุ่มองค์กรต่างๆทั้งที่มีภารกิจหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) หรือกลุ่มองค์กรต่างๆที่ตั้งขึ้นมาใหม่ เช่น ชมรมสิ่งแวดล้อม มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า หรือสมาคมสร้างสรรค์ไทยในการเป็นแหล่งข้อมูลหรือให้ความคิดริเริ่มในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจประสานงานกับภาคธุรกิจที่มีกำลังเงินมากในการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ต้นเหตุและวิธีการแก้ไขปัญหาล้อมในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม

- การใช้สื่อเพื่อเป็นแกนกลางในการปฏิบัติการทางสังคม (social praxis) โดยเฉพาะเมื่อมีประเด็นปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเกิดขึ้นในสังคม เช่น มีการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ซึ่งต้องทำลายป่าและชีวิตของสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก สื่อก็เคลื่อนไหวกว้างขวางความช่วยเหลือของฝ่ายต่างๆและผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาล้อม เช่น การขอประชามติ (public hearing) ในกรณีที่มีการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

- การใช้สื่อในการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อช่วยในการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้สัณนิทัศน์ของบุคคลต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือวิถีชีวิตที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอเหมาะ

แผนภาพที่ 1 ระบบส่งเสริมสุขภาพ 4 วง แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมชุมชนสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ

ที่มา : ศ.นพ.ประเวศ วะสี, บนเส้นทางใหม่ การส่งเสริมสุขภาพ อภิวัตน์ชีวิตและสังคม, หน้า 16 จากแผนภาพแสดงระบบส่งเสริมสุขภาพ 4 วง

วงที่ 4 ระบบสนับสนุนมหภาค ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมมหภาค ระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สถาบันศาสนา สื่อ ระบบบริการสังคม กฎหมาย ถ้าระบบมหภาคดีก็จะสนับสนุนวงที่ 3 ตำแหน่งที่การปฏิบัติเกิดขึ้น คือ บุคคล ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และที่ทำงาน ส่งผลให้เกิดศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพพร้อมกันไป วงที่ 2 การเรียนรู้ พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อม และวงในสุด การสร้างคุณค่า (core value) และจิตสำนึก อันมีผลต่อการกระทำในทุกวง และการกระทำทุกอย่างต้องสร้างคุณค่าและจิตสำนึก คุณค่าและจิตสำนึกแห่งการส่งเสริมสุขภาพอยู่ที่การคำนึงถึงสิทธิของเพื่อนมนุษย์ที่จะดำรงชีวิตในลักษณะที่มีสุขภาพที่ดี

วงที่ 4 นี้ อาจเรียกว่า การมีนโยบายสาธารณะที่ดี (Healthy Public Policies) ซึ่งหมายถึง นโยบายที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของคนทั้งมวล หรือการพัฒนาที่เอาคนเป็นที่ตั้ง สื่อมวลชนมีผลกระทบต่อสังคมทั้งทางบวกและทางลบอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ด้านหนึ่งสื่อมวลชน

ควรมีจิตสำนึกเพื่อสังคม อีกด้านหนึ่งควรมีนโยบายและโครงสร้างที่จะส่งเสริมให้เกิดสื่อเพื่อสังคม ในการทำประโยชน์ให้สังคมให้มากที่สุด (ประเวศ วะสี, 2541:17-30) สื่อสารมวลชนที่เป็นผลบวก ต่อสิ่งแวดล้อมสามารถเป็นปัจจัยทางบวกต่อสุขภาพสมควรได้รับความสนใจและนำมาใช้ให้ถูก ทาง กรรมสิทธิ์ในสื่อมวลชนและการใช้สื่อมวลชนเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีเป็นกุญแจสำคัญของ สุขภาพ (ประเวศ วะสี, อ่างแล้ว :14)

ดังนั้นการสื่อสารในประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น อย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นความพยายามในการสร้างความตระหนักและรับรู้ในเรื่องดังกล่าว แล้วยังจะนำไปสู่หนทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อีกด้วย และปัญหาสิ่งแวดล้อมก็เช่น เดียวกันกับประเด็นปัญหาอื่นๆในสังคมที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน ดังนั้นเพื่อให้การสื่อสารเรื่อง สิ่งแวดล้อมสามารถเกิดผลได้ บทบาทของสื่อมวลชนจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ในด้านการ วรรณคดีและให้ข่าวสารเรื่องสิ่งแวดล้อม ด้วยภารกิจหลักที่สำคัญของสื่อมวลชน คือ การเป็นผู้ ระแวดระวังภัยและให้ข้อมูลข่าวสารแก่สังคม (surveillance and inform) ขณะเดียวกันสื่อ มวลชนยังมีภาระหน้าที่ของการเป็นผู้ให้การศึกษาและการกลมเกลียวทางสังคม (educate and socialize) การสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมของสื่อมวลชนจึงเป็นภาระสำคัญยิ่งโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ที่จะมีส่วนร่วมในการพิทักษ์ดูแลสิ่งแวดล้อม และกระตุ้นให้ประชาชนผู้รับสารตระหนักและมี จิตสำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อมด้วย (วลักษณ์กมล เอี่ยมวิวัฒน์กิจ, อ่างแล้ว :183)

สื่อมวลชนในประเทศไทยได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างการรับรู้ปัญหาและการมี ส่วนร่วมของประชาชนโดยการนำเสนอข่าวสารและสาระของปัญหาและเรื่องราวของสิ่งแวดล้อม ในด้านต่างๆเพิ่มมากขึ้นตามลำดับทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ และโทรทัศน์ ต่างก็เห็นความสำคัญ ติดตามข่าวการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมมานำเสนอเป็นประจำซึ่งการนำเสนอ ดังกล่าว เชื่อว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นตามสภาพการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้นในหลาย ด้าน

นอกจากนี้สื่อมวลชนแขนงต่างๆจึงได้มีการนำเสนอสาระทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มี รูปแบบนอกเหนือไปจากการนำเสนอข่าวต่อผู้ดู ผู้อ่าน และผู้ฟังไปพร้อมๆกัน เพื่ออาศัยจังหวะ การเสนอเหตุการณ์ของปัญหาให้การศึกษาแก่ประชาชนไปพร้อมกันและเพื่อกระตุ้นให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหรือให้ผู้บริโภค เป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันและแก้ไขปัญหาแทนที่จะเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาอย่างที่เคยเป็นมา ในอดีต (จิรพล สินธุนาวา, 2538:59-61) จากงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาผลของสื่อมวลชนในการ

พัฒนาจิตสำนึกของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางน้ำ” ของ วรณี จงศักดิ์สวัสดิ์ (2536) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา มีพฤติกรรมเปิดรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุดถึงร้อยละ 68.7 สื่อประเภทโทรทัศน์มักแสดงบทบาทในการให้ความรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมและกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด (วิลาสินี พิพิธกุล, 2537) และสื่อโทรทัศน์ยังเป็นสื่อที่เสนอความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้น่าสนใจที่สุดอีกด้วย (พนิดา บุญชัยศรี, 2538)

รายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดสรรพื้นที่ของสื่อมวลชนให้กับการนำเสนอเรื่องราวและประเด็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะและอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ซึ่งหมายถึงมีการกำหนดพื้นที่และเวลาให้แก่ประเด็นปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมในการออกอากาศอย่างแน่นอนและสม่ำเสมอ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนสามารถนำเสนอประเด็นเนื้อหาปัญหาสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ หรือปัญหาที่ถูกมองข้ามและละเลยเพราะถูกตีค่าว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยทั้งๆที่เป็นเรื่องใกล้ตัวที่สำคัญ เพราะเรื่องนั้นไม่ร้อนพอที่จะขายเป็นข่าวได้

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏในรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์เพื่อจะได้ทราบถึงภาพโดยรวมอันจะนำไปสู่การประเมินบทบาทและหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ที่กำลังแสดงอยู่ และสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้ผลิตรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ในฐานะผู้ส่งสารในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพของประชาชนให้ละเอียดยิ่งขึ้นว่ารายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ได้ถูกกำหนดให้แสดงบทบาทและหน้าที่ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพในเรื่องใด ในลักษณะไหน และอย่างไร

ปัญหามาในการวิจัย

1. บทบาทของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพมีลักษณะเป็นอย่างไร
2. รายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ทำหน้าที่จัดการด้านสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเข้าใจถึงการแสดงบทบาทของสื่อโทรทัศน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพ
2. เพื่อเข้าใจถึงหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ โดยศึกษาผ่านตัวเนื้อหารายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์เพียงกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ฉะนั้นการกล่าวถึงรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์จึงไม่ได้เหมารวมรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ทุกรายการ และการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกรณีศึกษาซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของทั้งหมด โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. รายการสิ่งแวดล้อมที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะศึกษารายการสิ่งแวดล้อมที่ผลิตในประเทศไทย ซึ่งมีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ประเภทไม่เสียค่าใช้จ่าย (Free T.V.) อันได้แก่ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อ.ส.ม.ท. สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง 5 และสถานีโทรทัศน์ ไอ ทีวี ซึ่งมีทั้งหมด 3 รายการ ตามวันและเวลาที่ออกอากาศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ที่นำมาใช้ในการศึกษา “บทบาทของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ

ช่องทางออกอากาศ	รายการ	รูปแบบ	บริษัทผู้ผลิต	วัน	เวลา
สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อ.ส.ม.ท.	เพื่อโลกสวย	นิตยสารทางอากาศ	บ.บรรดาคาสท์ ไทยเทเลวิชั่น จำกัด	อาทิตย์	7.30-8.00 น.
สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5	ยังไซน/กรีนไซน	สารบันเทิง/สารคดี	มูลนิธิโลกทัศน์ไทย	เสาร์	8.14-8.46 น. 7.20-7.47 น.
สถานีโทรทัศน์ ไอทีวี	โลกสิ่งแวดล้อม	สารคดีเชิงข่าว	ฝ่ายข่าว สถานีโทรทัศน์ ไอ ทีวี	อาทิตย์	18.10-18.30 น.

2.ระยะเวลาที่ทำการศึกษาดังตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2542-31 กรกฎาคม พ.ศ.2543 รวมรายการสิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่จะทำการศึกษา 3 รายการ จำนวน 157 ตอน และคัดเลือกเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพเพื่อศึกษาเจาะลึกทั้งหมด 72 ตอน 86 เรื่อง

ข้อสันนิษฐาน

1. การนำเสนอเนื้อหาของรายการสิ่งแวดล้อมทางสื่อโทรทัศน์มีความเกี่ยวพันไปถึงประเด็นเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพด้วย ดังนั้นการนำเสนอเนื้อหาของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์จึงสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงบทบาทและการทำหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพในเวลาเดียวกัน ซึ่งการแสดงบทบาทในฐานะสถาบันที่เป็นสื่อกลางของสังคมและการทำหน้าที่ของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ที่แสดงออกผ่านทางเนื้อหาของรายการนั้นแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของสื่อมวลชนในสังคม อันได้แก่ บทบาทในฐานะที่เป็นตัวกลาง บทบาทในฐานะที่เป็นผู้ให้การผลักดันสนับสนุน และบทบาทในฐานะที่เป็นคู่ปฏิบัติ

นิยามศัพท์เฉพาะ

รายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ หมายถึง รายการสารคดีที่มีการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้หรือข่าวสารที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ได้แก่ รายการเพื่อโลกสวย รายการยังไซน/กรีนไซน รายการโลกสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม

หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า ทรัพยากรแหล่งน้ำ ทรัพยากรดินและที่ดิน ทรัพยากรธรณี ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทรัพยากรประมงและทรัพยากรมนุษย์

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งมลภาวะเป็นพิษต่างๆ คือ มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง ขยะมูลฝอยและสารพิษ

การจัดการสิ่งแวดล้อม

หมายถึง การดูแล รักษา ฟื้นฟู และสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมเพื่อ

ให้เกื้อกูลต่อสุขภาพ

สุขภาพทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสาธารณสุขซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ มาตรการผลิต ใช้ อนุรักษ์และประหยัดพลังงาน การเพิ่มความสมบูรณ์ให้กับระบบนิเวศน์สภาพแวดล้อมการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร การปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์สัตว์ป่า โครงการพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน การวางแผนจัดการที่ดิน สัตว์ในระบบนิเวศน์ที่ช่วยดูแลสภาพแวดล้อม
2. ด้านภาวะมลพิษ ได้แก่ การเฝ้าระวังคุณภาพแหล่งน้ำ เทคโนโลยีสะอาดภาคอุตสาหกรรม เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อนำทางด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ เสียงและน้ำ การขยายพื้นที่สีเขียว การใช้สารสกัดจากธรรมชาติแทนสารเคมีและสารพิษ การใช้สารอันตราย การจัดสถานที่เพื่อการกำจัดของเสียอันตราย มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหามลพิษ
3. ด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการขยะ การจัดการขยะติดเชื้อ การบำบัดน้ำเสีย คุณภาพน้ำบริโภค หมายถึง การที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสภาวะที่มีร่างกายและจิตใจเป็นปกติปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ สามารถปฏิบัติภารกิจและดำเนินชีวิตประจำวันได้

สุขภาพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางให้ทราบถึงการแสดงบทบาทและการทำหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาปรับปรุง แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงการทำงานของสื่อโทรทัศน์ในบทบาทหน้าที่นี้ต่อไป ในฐานะที่สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีส่วนรับผิดชอบต่อสังคม
2. เป็นแนวทางให้ทราบถึงสัดส่วนของเนื้อหาและประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่สื่อโทรทัศน์เน้นให้ความสำคัญในขณะนี้ เพื่อพิจารณาถึงความหลากหลายของประเด็นที่สื่อนำเสนอที่น่าจะเป็นต่อไปในอนาคต